

JURIJ ANDRUHOVICS

## Hajó-város

– részletek a *Shevchenko is OK. Esszék Ukrajnáról* című kötetből –

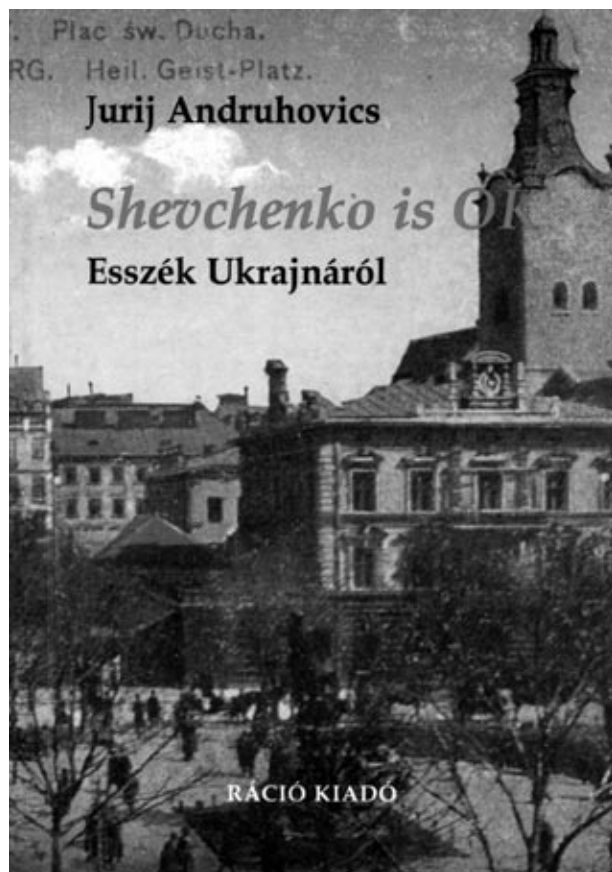
Halicai Daniló, Lemberg alapítója, aligha sejtette, hogy a hely, amelyet Kelet-Európa leendő legrégebbi városa számára választott, igencsak érdekes földrajzi tulajdonságokkal bír. Emlékszem a jámbor, már-már gyermeki lelkesedésre, amely rögtön elfogott, amikor először hallottam róla. Messzemenően jelképesnek éreztem, vagyis korántsem gondoltam véletlennek. A királyi íjból a XIII. század közepén kilőtt nyílvevő telibe találta az „almát”.

A fenti tulajdonság nem más, mint hogy a város területén, szinte teljes egészében kikövezett és beépített dombjain keresztül húzódik a két tenger – a Balti- és a Fekete-tenger – medencéje közti vízválasztó. E ma már láthatatlan hegygerinc legmagasabb pontja párszáz méterre van a főpályaudvartól, vagy ahogy errefelé lenyelesen mondani szokás, a „dvirec”-től. Ettől északra

minden víz a Balti-tengerbe, délre a Fekete-tengerbe folyik. A névtelen teret keletre és nyugatra, északra és délre osztó két tengely metszéspontja szükségképpen a kereskedelmi utak metszéspontjává, s ennek nyomán a legkülönbébb – vallási, politikai, katonai, civilizációs, nyelvi – inváziók célpontjává válik. A város német neve – Lemberg – nem egészen azt jelenti, amit a latin Leopolis vagy a szanszkrit Szingapúr. Ebben is megmutatkozik a város „vízválasztó volta”: az, hogy egyszerre több kultúrához is tartozik, miközben egyikhez sem teljesen. Egyik nagy, két világháború közti regényírója „az eltörölt határok városának” nevezte. Én, ezzel szemben, próbálok ellenállni a merőben publicisztikai csábításnak, hogy „az épített határok városának” nevezem.

Inkább vegyünk egy ezzel homlokegyenest ellentétes metaforát – a vízválasztó helyett (ahelyett, ami elválaszt) valamit (még nem tudom, mit), ami összeköt. Politikusoknak ez jó alkalmat jelentene arra, hogy ismét a Balti-Fekete-tengeri eszméről beszéljenek. Én azonban kevésbé vagyok politikus, pontosabban a legkevésbé sem vagyok az. Úgyhogy valami másról szeretnék elmélkedni és beszélni. Például a lembergi csatornarendszerről – a Poltva folyóról: háromszáz évvel ezelőtt danzigi, lübecki vitorlások közlekedtek rajta, és pusztá kézzel lehetett fogni benne a kígyóhoz hasonló atlanti angolnát. Éppen száz éve, hogy a folyót a föld alá rejtették. Ilyen szempontból Lemberg Velence tökéletes ellentéte. Itt annyira tapintható a víz hiánya, hogy a legrégebbi negyedek sajátos kultuszt ápolnak: azt a Valakit várják, Aki a bort változtatná vízzé. (...)

Könnyelmű, hálátlan lények vagyunk mi, emberek, arra ítéltünk, hogy folyton elveszítsünk valamit. Sosem becsüljük meg azt, amink van, amivel odafönt megajándékoztak bennünket. Egyik kedvenc könyvemben, Kripjakevics *Történelmi séták Lembergben* című munkájában van egy szomorú fejezet a már nem létező templomokról. Néha felteszem magamnak a kérdést: mennyivel lenne hosszabb és nyomasztóbb ez a fejezet, ha nem 1931-ben írták volna a könyvet, hanem most? Hiányzik Lembergől az Arany Rózsa zsinagóga. Hiányzik a tatár mecset és a tatár temető valahol a Magas Vár dombja alatt, amelyet a XVII. században még mutogattak az ide érkező élményvadászoknak. Sok minden





más is hiányzik, többek között az évente megrendezett leMBERGI karneválok, a vasárnapi lakomák a koldusoknak és a félig-meddig fantasztikus állatsereglet a Pohuljanka utca környékén.

Egyikünk-másikunk szeretné megmenteni ezeket legalább egy rövidke verssorban, de rendszerint nem hagyják magukat, kicsúsznak a kezünk közül. Mert Lemberg valójában kísértethajó.

A kultúrák idilli, fájdalommentes egymásra rakódása mítosz. És nem vagyok biztos benne, hogy nem káros mítosz-e. Különben bízzuk magunkat a klasszikusra, aki így írt erről a bizonyos egymásra rakódásról: „Ha valakit városunkban éjjel álmatlanság gyötör, az fülelje az éjszaka hangjait. A katolikus katedrális harangjai jól kivehetően, súlyosan kondulnak: két óra. Eltelik valamivel több, mint egy perc... s csak ekkor válaszol a pravoszláv templom harangja gyengébb, de áthatóbb hangon, ugyancsak két órát jelezve. Rövid szünet után a mecset órájának rekedtes, távoli hangja hallatszik, ez azonban tizenegyet üt, valamilyen távoli, idegen, furcsa időszámításnak alárendelt, rejtélyes török időt. A zsidó templom tornyán nincs óra, s csak Isten tudja, milyen órát mutatnak kronométereik a szefárd, és milyen az askenázi idő szerint.”

A klasszikus Ivo Andrić, az éjjeli város pedig, amelyről szó van, Szarajevó. Többet nem is mondok róla. (...)

Mint látják, nem tartottam meg az ígéretemet, hogy arról fogok beszélni, ami összeköt. Hátha egy méltó befejezéssel még menthetem, ami menthető.

A kultúra oszthatatlanságáról szóló tézis nem minden esetben látszik meggyőzőnek. Észak, dél, kelet és nyugat kultúrája (nem beszélve arról, hogy van északkelet és délnyugat is, ezeknek is megvan a maguk antipólusa, és mindezekén kívül még számtalan más árnyalat létezik) éppannyira meghatározhatatlan, mint amennyire

összekapcsolhatatlan fogalmak. Csak a Földrajz Nagy Kiosztója jóindulatából sikerül néha egymáshoz kapcsolni valamit. Ráadásul ilyen nevelés alapon – például két tengermedence vízválasztója révén. Ám ennek köszönhetően itt és most, az évszázad és az évezred végén remek alkalmunk nyílik arra, hogy utasai lehessünk egy hajónak, amely, úgy tűnik, nagyjából kiszámítható irányban halad. Sőt az is lehet, hogy bárka, amelyen – akár csak a régi, eklektikus Lembergben mindig – összegyűjtöttek bennünket, hogy minden élőlényből megmentünk egy párt. Lehetséges más hajó-hasonlat is – részeg hajó, boldondok hajója, halálhajó. De lehet, akár csak Rothnál, az eltörölt határok városa is, úszó Trieszt, vándorló Lviv, Lwów, Lvov, Lemberg, Leopoldis, Szingapúr...

*Körner Gábor fordítása*

